

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342

Зоя ІВАНЦОВА

доктор філософії в галузі права, доцент кафедри конституційного права, Національний університет «Одеська юридична академія», вул. Академічна, 2, Одеса, Україна, 65009

ORCID: 0000-0001-7110-5967

DOI: 10.32782/LST/2024-2-1

Бібліографічний опис статті: Іванцова, З. (2024). Роль органів Ради Європи у захисті конституційних прав людини в Україні: напрями сучасних досліджень. *Law. State. Technology*, 2, 3–9. doi: 10.32782/LST/2024-2-1

РОЛЬ ОРГАНІВ РАДИ ЄВРОПИ У ЗАХИСТІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дане дослідження присвячене визначенню нових викликів в частині захисту конституційних прав людини в Україні та ролі органів Ради Європи у його дотриманні.

Розглянуто термінологічні особливості окремих понять досліджуваної тематики з метою удосконалення існуючих в Україні термінологічних традицій, правильного використання термінологічного апарату.

Водночас робота спрямована на висвітлення правової дійсності в Україні, сучасних наукових напрацювань та викликів практики правозастосування. В роботі, на підставі першоджерел, здійснено структурований доктринальний та практичний виклад обставин й першопричин досліджуваної проблематики.

Здійснено аналіз первинних документів, сучасних реальних випадків необхідності захисту конституційних прав людини й відповідно запропоновано один з варіантів вирішення ситуації, що склалася із правом на ефективний засіб правового захисту.

Виокремлено подальші напрямки подальшого емпіричного, порівняльного та деякою мірою критично аналітичного огляду правової дійсності в Україні. Вказано, що подальшому саме винятковий досвід України щодо захисту прав людини в умовах воєнного стану може стати у нагоді в разі появи схожих викликів на європейському континенті.

Підсумовано, що ключовою визначається роль органів Ради Європи у можливостях захисту конституційних прав людини в Україні шляхом моніторингу дотримання прав людини, надання консультацій, розробки механізмів й інструментів їх захисту. Підлягає виокремленню роль важливості системного спостереження за ситуацією з правами людини, об'єктивної оцінки ситуації та можливості вжиття заходів для її покращення.

У статті робиться висновок про те, що обрана проблематика дослідження є нагальною, комплексною та виправданою з огляду на необхідність удосконалення правових механізмів для забезпечення захисту конституційних прав людини в умовах сучасних викликів та загроз.

Ключові слова: права людини, верховенство права, демократія, євроінтеграція Рада Європи, правова дійсність, конституційна доктрина.

Zoia IVANTSOVA

Doctor of Philosophy in Law, Associate Professor of the Department of Constitutional Law, National University «Odesa Law Academy», 2 Akademichna str., Odessa, Ukraine, 65009

ORCID: 0000-0001-7110-5967

DOI: 10.32782/LST/2024-2-1

To cite this article: Ivantsova, Z. (2024). Rol' orhaniv Rady Yevropy u zakhysti konstytutsiynykh prav lyudyny v Ukrayini: napryamy suchasnykh doslidzhen' [The Role of the Council of Europe Bodies in the Protection of Constitutional Human Rights in Ukraine: Directions of Modern Research]. *Law. State. Technology*, 2, 3–9. doi: 10.32782/LST/2024-2-1

THE ROLE OF THE COUNCIL OF EUROPE BODIES IN THE PROTECTION OF CONSTITUTIONAL HUMAN RIGHTS IN UKRAINE: DIRECTIONS OF MODERN RESEARCH

This study is dedicated to identifying new challenges in the protection of constitutional human rights in Ukraine and the role of the Council of Europe bodies in ensuring their adherence.

It examines the terminological nuances of certain concepts within the researched topic to improve existing terminological traditions in Ukraine and to ensure the correct use of the terminological apparatus.

At the same time, the work aims to highlight the legal realities in Ukraine, current scientific achievements, and challenges in the practice of law enforcement. The study provides a structured doctrinal and practical exposition of the circumstances and root causes of the researched issues based on primary sources.

An analysis of primary documents and contemporary real cases of the need to protect constitutional human rights is conducted, and accordingly, one of the solutions to the situation regarding the right to an effective remedy is proposed.

Further directions for empirical, comparative, and somewhat critically analytical review of the legal reality in Ukraine are outlined. It is noted that Ukraine's unique experience in protecting human rights under martial law could be useful in the event of similar challenges arising on the European continent.

It is concluded that the role of the Council of Europe bodies in the protection of constitutional human rights in Ukraine is crucial through monitoring compliance with human rights, providing consultations, and developing mechanisms and tools for their protection. The importance of systematic observation of the human rights situation, objective assessment, and the ability to take measures for improvement is emphasized.

The article concludes that the chosen research topic is urgent, complex, and justified in terms of the need to improve legal mechanisms to ensure the protection of constitutional human rights amid modern challenges and threats.

Key words: human rights, rule of law, democracy, European integration, Council of Europe, legal reality, constitutional doctrine.

Європейська ідентичність Українського народу формує відповідний напрямок розвитку української держави.

Так, сучасна Європа, та Рада Європи зокрема, визначає свою побудову на тріаді цінностей: права людини, верховенство права, демократія. Відносно України «демократія» виступає однією з загальних засад конституційного ладу, яку необхідно «розвивати і зміцнювати» (Конституція України, 1996).

Прагнення розвивати і зміцнювати демократичну державу свідчить, що Україна є державою молоді демократії. Відтак, важливим є формування належних інституційних заходів безпеки для контролю за реалізацією владних повноважень, а також і обмежувальних механізмів відносно представників народу як то «діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України» (Конституція України, 1996).

Вартим уваги видається ситуація за якої можуть суперечити волі народу або ж бути незручними для окремих категорій громадян закони або рішення судів, що набрали законної сили. З іншого боку вплив окремих політичних еліт на адвокацію окремих законів або ж вплив засобів масової інформації на судову гілку влади може негативно впливати на дотримання цінності верховенство права. При зазначеній амбівалентності існує вірогідність дискусій про межу між демократією та верховенством права, ролі та ваги кожної із цінностей. Водночас

надання переваги одній із цінностей чи применшення ролі однієї із них ставитиме під загрозу баланс влади в державі та громадянську злагоду.

Швейцарський правознавець, професор М. Ленді вказує, що «між демократією та правовладдям існує певне напружене середовище. Демократія сама по собі не є консистентно правовою, так само як і правовладдя не є автоматично демократичним. Вони обидва можуть нехтувати один одним або переборювати. Ось чому вони закликають до позитивної співпраці на високому конституційному рівні: як доповнюючі та коригуючі правові опори правопорядку та політики ... Спільним знаменником демократії та правовладдя є свобода людей» (Lendi, 2024, s. 1).

Дія принципу верховенства права чітко визначена конституцією, а постійний розвиток вказаного принципу обумовлений серед іншого необхідністю адаптації до сучасних суспільних викликів.

В українській науковій літературі вважається, що відповідником поняттю «верховенство права» (або ж правовладдя) є німецький термін «Rechtsstaat». Наприклад, згідно з перекладом С. Головатого «Доповіді про правовладдя», ухваленої Венеційською Комісією на її 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року), відмічено, що «правовладдя (або Rechtsstaat/Etat de droit) виступає головною характеристикою держави» (Доповідь про пра-

вовладдя, 2019, с. 25). Продовжуючи вказану тезу на користь доцільнішого відповідника терміну «правовладдя» варто дещо розширити сучасне розуміння поняття «Rechtsstaat» першоджерелами його держави походження.

Так, згідно з офіційним німецьким словником та зводом правил граматики і правопису, «DUDEN», «Rechtsstaat» означає «державу, яка (згідно зі своєю конституцією) виконує закон, встановлений її представницьким органом, і підпорядковується контролю незалежних суддів» (Rechtsstaat, 2024). За ліцензованим німецьким словником «Wörterbuch Wortbedeutung.info», під «Rechtsstaat» слід розуміти «державу, в якій державна влада пов'язана чинним законодавством, а судді здійснюють правосуддя незалежно від держави» (Rechtsstaat, 2024).

Судячи з офіційного вебсайту Ради Європи, «Rule of Law» (Human rights, Democracy, Rule of Law, 2024) є відповідником українському поняттю «верховенство права» (Права людини, Демократія, Верховенство права, 2024) та відповідником німецькому «Rechtsstaatlichkeit» (Menschenrechte, Demokratie, Rechtsstaatlichkeit, 2024).

При цьому, професор Є. Меєрхенріх стверджує, що «різниця між ідеєю Rechtsstaat та ідеєю rule of law є не лише варіацією на тему. Теоретикам і практикам верховенства права було б добре не ототожнювати – з аналітичних і практичних причин – англо-американський спосіб права з тим, що Леонард Крігер назвав «німецькою ідеєю свободи» (Meierhenrich, 2019).

Вищевказане становить проблемне питання у термінологічному аспекті, яке потребує ґрунтовного вивчення їх сутності з метою, за необхідності, удосконалення існуючих в Україні термінологічних традицій, правильного використання термінологічного апарату. Наприклад, цікавим видається, що під «Rechtsstaat» мається на увазі в тому числі наявність інституції, характерних державі, однак Рада Європи таких інституцій немає, що жодним чином не свідчить про неможливість використання «rule of law».

Іншим актуальним питанням постає факт появи нових загроз існуванню верховенства права (хоча більшим відповідником дійсно є термін «правовладдя», однак надалі для зручності сприйняття інколи використовуватиметься відповідник саме «верховенство права») про що наразі акцентують в останніх дослідженнях німецькі вчені.

З цього приводу професор М. Піхль відмічає, що «неоліберальні стратегії спрямовані на

обхід структур правовладдя, національно-консервативні підходи захищають територіальну модель правовладдя від транснаціоналізації, а авторитарні суб'єкти руйнують інституції та процедури правовладдя» (Pichl, 2023).

Думається, що такі неоліберальні стратегії можуть впливати на зменшення державного регулювання окремих сфер (як то корпоративних відносин через лобіювання окремих законів). Відносно захисту правовладдя від транснаціоналізації ризики виникають у зміцненні націоналістичних підходів, ігнорування міжнародних стандартів щодо захисту прав людини. Активна діяльність авторитарних суб'єктів може мати наслідком пригнічення опозиції, систематичні порушення прав людини і, як наслідок, відсутність демократичного контролю.

Зважаючи динамічність правовладдя (як і демократії), сучасне його розуміння ґрунтується на підставі окремих складових як цілісної системи до яких варто включати питання правової визначеності, рівності та стабільності, правового захисту та відповідальності, поділу влади та ін.. При цьому регулятивний характер правовладдя гарантує дотримання законних очікувань суспільства у змінюваних суспільних потребах і потрясіннях.

Так, військовий стан та пандемія COVID-19 призвели до загострення не тільки економічної, соціальної, політичної але й безпекової криз в Україні. Таким чином, хоча механізми захисту прав людини й існували до таких викликів, однак все одно актуалізувалися питання, пов'язані з подальшою розбудовою таких механізмів, - як в Україні, так і у сучасному світі. З цієї точки зору важливим науковим завданням є продовження та інтенсифікація доктринальних розробок у цьому напрямі.

Визначальними постають питання, яким чином захистити права людини в умовах пандемій або ж збройних конфліктів, хто і як впливає та повинен впливати на гарантування таких прав, як розмежувати механізми захисту прав людини органами Ради Європи з точки зору їх дієвості – на ці та на інші запитання також поки що немає чітких та однозначних відповідей.

Наприклад, актуальним для наукових пошуків є факт відступу України від окремих положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Європейської конвенції з прав людини) про який постійний представник України у Раді Європи повідомляв листом від 28 лютого 2022 року (Note verbale, 2022). Адже права людини визнаються однією з трьох цінностей Ради Європи, відповідно саме людина будучи адресатом права є центром її діяль-

ності. Рада Європи займає одну з ключових позицій в міжнародно-правовому захисті прав людини, з огляду на те, що її консультативна діяльність, судовий захист (мається на увазі функціонування ЄСПЛ) та численна кількість конвенцій й міждержавних угод є унікальними за своєю сутністю.

Хоча європейська архітектура прав людини похитнулася з початком повномасштабних бойових дій на території України, однак вказане стало новим поштовхом для реформ та активізації спільних зусиль в частині колективного забезпечення прав людини, що є основоположною метою Ради Європи.

Зокрема, підлягають фаховим напрацюванням виявлення можливостей врегулювати питання безпідставного обмеження окремих прав людини в Україні.

Щодо вказаного цікавою для порівняння є ситуація, за якої листом від 28 лютого 2022 року (Note verbale, 2022) постійний представник України повідомив, серед іншого, про відступ від статті 13 (Право на ефективний засіб правового захисту) Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. При цьому повідомленням постійного представника України від 04 квітня 2024 року (On derogation measures, 2024) відмічено про скасування відступу від раніше визначених статей, в тому числі і статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Не минуло і місяця з дня коли був скасований вищевказаний відступ, як вже у травні 2024 сколихнула регіон кричуща звістка про примусове незаконне затримання адвоката у м. Рені під час здійснення ним адвокатської діяльності щодо захисту осіб, яких було затримано правоохоронними органами напередодні (Рада адвокатів Одеської області, 2024). Зважаючи на вказане, хоча держава і гарантує право на ефективний засіб правового захисту, однак фактично допускає перешкоджання адвокатській діяльності.

Більше того, ефективний засіб правового захисту наразі неможливий і з ряду інших причин.

Беручи за основу вищезазначений приклад, досить поширеними є ситуації за яких здійснюється тиск на адвокатів через відсутність у них права на відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації, яку мають процесуальні опоненти у справах. Відповідно до статті 23 ЗУ «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію, 1993), не підлягають призову на військову службу під час мобілізації військовозобов'язані працівники Національної поліції України, Націо-

нального антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та ін., адвокатам такого права держава не надає. Як наслідок поширюються випадки посягання на професійні права адвокатів з боку представників державних органів, зокрема територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки, під час надання адвокатами правничої допомоги клієнтам. Із даного приводу Україна, зі впливом більше двох років військового стану, не визначила і не врегулювала на законодавчому рівні можливості забезпечення права на ефективний засіб правового захисту, гарантований Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Лише в травні 2024 року Національна асоціація адвокатів України повідомила про те, що нею буде підготовлено «методичні рекомендації щодо алгоритму дій адвокатів у разі посягання на їхні професійні права з боку представників державних органів, зокрема ТЦК, під час надання правничої допомоги клієнтам» (Адвокатам дадуть поради, як реагувати на протиправні дії ТЦК, 2024).

Вказана бездіяльність держави, а деякою мірою і неспроможність забезпечення ефективного правового захисту, являє собою поле для зловживань та відповідного тиску на адвокатів, які забезпечують реалізацію ефективного правового захисту. Цікавою видається в даному контексті роль органів Ради Європи.

Оскільки діяльність Ради Європи передбачає можливості надання відповідних консультацій державам-членам з метою сприяння прийняттю загальних правил з правових питань, то видається, що зі впливом більше двох років військового стану вже могли б бути утворені відповідні консультативні групи. Однак, на противагу вказаному «Генеральний директорат Ради Європи з прав людини та верховенства права створив експертно-консультативну групу для підтримки Офісу Генерального прокурора України» (Експертно-консультативна група Ради Європи розпочинає роботу з підтримки Офісу Генерального прокурора України, 2022). Думається, що за продовження обраного напрямку розвитку існує ризик того, що українська держава все більше набуватиме ознак поліцейської. При цьому відступ від цінностей Ради Європи може стати прецедентом для інших держав що негативно впливатиме на єдність європейської архітектури прав людини. Отже, нагальним є включення Ради Європи у описані вище процеси з метою моніторингу та підтримки правозахисних ініціатив в Україні, дотримання загальноприйнятих стандартів у галузі прав людини та верховенства права.

Військовий стан та пандемія COVID-19 вказали на болючість питань захисту конституційних прав, на те, що навіть ті верстви населення, які, здавалося б, не потребують пильної уваги та «опіки» з боку держави, можуть водночас раптово почати потребувати її. Відтак, модернізація принципу верховенства права є неминучою і у зв'язку з фактичною зміною правопорядку. Очевидним є те, що подальша розбудова правової держави в Україні вимагає врахування як зарубіжного, так і національного правового досвіду. Однак, зважаючи на переважачий досвід України порівняно з іншими державами-членами Ради Європи в питанні забезпечення конституційних прав людини в умовах воєнного стану, раціональним є підтримка вітчизняних сучасних розробок у вказаній галузі знань, що належать спеціалістам з правничих наук.

Рада Європи, будучи створеною як західно-європейська організація, у зв'язку зі збільшенням кількості членів швидко перетворилася на загальноєвропейську. Беручи до уваги, що безпека України означає безпеку Європи, – діяльність органів Ради Європи повинна бути спрямована на спонукання дотримання прав людини Україні навіть з урахуванням воєнного стану. В подальшому саме винятковий досвід України щодо захисту прав людини в умовах воєнного стану може стати у нагоді в разі появи нових викликів на європейському континенті.

З метою визначення ролі органів Ради Європи у захисті конституційних прав людини в Україні актуальним та необхідним передусім є науковий пошук та систематизація наявних у органів Ради Європи механізмів щодо захисту та моніторингу прав людини. Можливості їх градації наприклад на універсальні та регіональні. До прикладу незалежними механізмами моніторингу щодо оцінки забезпечення прав людини державами-членами Ради Європи виступають Комітет Ради Європи з питань запобігання катуванням, Європейський комітет з соціальних прав, Група держав проти корупції, Комітет Сторін (щодо протидії торгівлі людьми), Комітет експертів з оцінки заходів протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, Конференція Сторін Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, і про фінансування тероризму та ін.

На підставі вищевикладеного, доцільно виокремити наступні напрямки подальшого емпіричного, порівняльного та деякою мірою критично аналітичного огляду правової дійсності в Україні.

Передусім важливим залишається сформулювати конституційно правове підґрунтя для подальшого вдосконалення правової регламентації захисту конституційних прав людини в Україні з урахуванням ролі органів Ради Європи. Ключовою ідеєю подальшого дослідження є пошук найкращих шляхів втілення як національного сучасного та історичного досвіду, так і зарубіжного досвіду з вказаного питання для подальшої розбудови захисту конституційних прав людини в Україні з урахуванням нагальних викликів. Актуальним постає необхідність доповнення конституційно правового підґрунтя для подальшого вдосконалення правової регламентації захисту конституційних прав людини в Україні з урахуванням ролі органів Ради Європи та сучасних викликів (наприклад, введення воєнного стану, пандемії COVID-19).

Іншим аспектом постає аналітична діяльність спеціалістів з правничих наук щодо сучасних теоретичних розробок у вказаній галузі знань. Припускається що на якість розвитку науки впливає відсутність ізольованої роботи дослідників різних держав. Відповідно актуальними постають сучасні напрацювання зарубіжних дослідників, в тому числі їх бачення окремих питань даного дослідження як сторонніх спостерігачів (як то в частині викликів для захисту конституційних прав людини, породжених воєнним станом). Вказане сприятиме розширенню розуміння проблематики та збагаченню наукового дискурсу шляхом забезпечення обміну знаннями, ідеями та методами досліджень.

Проведення даного дослідження фактично неможливе без урахування сучасного стану практичної захищеності конституційних прав людини в Україні, а відтак робота повинна бути пронизана емпіричним рівнем пізнання.

Ключовою визначається роль органів Ради Європи у можливостях захисту конституційних прав людини в Україні шляхом моніторингу дотримання прав людини, надання консультацій, розробки механізмів й інструментів їх захисту. Підлягає визначенню важливість системного спостереження за ситуацією з правами людини, об'єктивної оцінки ситуації та можливості вжиття заходів для її покращення.

Таким чином, обрана проблематика дослідження є нагальною, комплексною та виправданою з огляду на необхідність удосконалення правових механізмів для забезпечення захисту конституційних прав людини в умовах сучасних викликів та загроз.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Lendi M. Rechtsstaat – Rechtsstaatliches Bewusstsein schaffen. 2024. S. 1–17. URL: <https://www.research-collection.ethz.ch/bitstream/handle/20.500.11850/667153/2/St%C3%A4rkungdesrechtsstaatlichenBewusstseins.pdf>
3. Доповідь про правовладдя. Ухвалено Венеційською Комісією на її 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). *Право України* № 11, 2019. С. 14–38. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev2-ukr)
4. Rechtsstaat. 2024. URL: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Rechtsstaat>
5. Rechtsstaat. 2024. URL: <https://www.wortbedeutung.info/Rechtsstaat/>
6. Human rights, Democracy, Rule of Law. 2024. URL: <https://www.coe.int/en/web/about-us/values>
7. Права людини, Демократія, Верховенство права. 2024. URL: <https://www.coe.int/uk/web/about-us/values>
8. Menschenrechte, Demokratie, Rechtsstaatlichkeit. 2024. URL: <https://www.coe.int/de/web/about-us/values>
9. Meierhenrich J., Rechtsstaat versus the Rule of Law. 2021. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-companion-to-the-rule-of-law/rechtsstaat-versus-the-rule-of-law/A82DB6B1D3C5E574A27371DDEA74521D>
10. Pichl M., Kämpfe um den Rechtsstaat. Eine historisch-materialistische Perspektive. *Budrich Journals – Zeitschrift für Politische Theorie*, 1, 2023, S. 9–30. URL: <https://www.budrich-journals.de/index.php/zpth/article/view/43549>
11. Note verbale. 2022. URL: <https://rm.coe.int/1680a5b0b0>
12. Note verbale. 2022. URL: <https://rm.coe.int/1680a5b0b0>
13. On derogation measures. 2024. URL: <https://rm.coe.int/1680af452a>
14. Рада адвокатів Одеської області. 2024. URL: <https://www.facebook.com/unba.odessa/posts/pfbid0qGqv8YnF8bQPPJ5Hb52HZK33VqLWDYtANSYJZ2zs6TPUe9GuaR946XWjqVNtAajl>
15. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», 1993. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>
16. Адвокатам дадуть поради, як реагувати на протиправні дії ТЦК, 2024. URL: https://unba.org.ua/news/9129-advokatam-dadut-poradi-yak-reaguvati-na-protipravni-dii-tck.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTAAR1GyrC3zOo0mDsiHxJVL7DxsrVfL3DJkZtfjxfATkeTF6uf6vuMEDKf29s_aem_AdA3uluocFknm6LXydy4PmJ35eaAQnYT01sTTk_7HbqsTOYR8f5Adh1IUeB1YIZRkqDKT-7AXp75nEIXQkbZP5Fh
17. Експертно-консультативна група Ради Європи розпочинає роботу з підтримки Офісу Генерального прокурора України, 2022. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/council-of-europe-expert-advisory-group-starts-its-work-supporting-ukraine-s-prosecutor-general-office>

REFERENCES:

1. Konstytutsiya Ukrayiny [The constitution of Ukraine]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Lendi M. Rechtsstaat – Rechtsstaatliches Bewusstsein schaffen. 2024. S. 1–17. Retrieved from <https://www.research-collection.ethz.ch/bitstream/handle/20.500.11850/667153/2/St%C3%A4rkungdesrechtsstaatlichenBewusstseins.pdf>
3. Dopovid' pro pravovladdya. Ukhvaleno Venetsiys'koyu Komisiyeyu na yiyi 86-mu plenarnomu zasidanni (Venetsiya, 25–26 bereznya 2011 roku) [Report on the Rule of Law. Adopted by the Venice Commission at its 86th Plenary Session (Venice, 25–26 March 2011). Law of Ukraine]. *Pravo Ukrayiny – Law of Ukraine* № 11, 2019. S. 14–38. Retrieved from [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev2-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev2-ukr) [in Ukrainian].
4. Rechtsstaat. 2024. Retrieved from <https://www.duden.de/rechtschreibung/Rechtsstaat>
5. Rechtsstaat. 2024. Retrieved from <https://www.wortbedeutung.info/Rechtsstaat/>
6. Human rights, Democracy, Rule of Law. 2024. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/about-us/values>
7. Prava lyudyny, Demokratiya, Verkhovenstvo prava [Human rights, Democracy, Rule of Law]. 2024. Retrieved from <https://www.coe.int/uk/web/about-us/values> [in Ukrainian].
8. Menschenrechte, Demokratie, Rechtsstaatlichkeit. 2024. Retrieved from <https://www.coe.int/de/web/about-us/values>

9. Meierhenrich J. (2021). Rechtsstaat versus the Rule of Law. Retrieved from <https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-companion-to-the-rule-of-law/rechtsstaat-versus-the-rule-of-law/A82DB6B1D3C5E574A27371DDEA74521D>
10. Pichl, M. (2023). Kämpfe um den Rechtsstaat. Eine historisch-materialistische Perspektive. *Budrich Journals – Zeitschrift für Politische Theorie*, 1, S. 9–30. Retrieved from <https://www.budrich-journals.de/index.php/zp/article/view/43549>
11. Note verbale. 2022. Retrieved from <https://rm.coe.int/1680a5b0b0>
12. Note verbale. 2022. Retrieved from <https://rm.coe.int/1680a5b0b0>
13. On derogation measures. 2024. Retrieved from <https://rm.coe.int/1680af452a>
14. Rada advokativ Odes'koyi oblasti [Bar Council of the Odesa Region]. 2024. Retrieved from <https://www.facebook.com/unba.odessa/posts/pfbid0qGquv8YnF8bQPPJ5Hb52HZK33VqLWDYtANSYJZ2zs6TPUe9GuaR946XWjqVNtAajl> [in Ukrainian].
15. Zakon Ukrayiny «Pro mobilizatsiyu pidhotovku ta mobilizatsiyu», [The Law of Ukraine «On Mobilization Training and Mobilization»]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> [in Ukrainian].
16. Advokatam dadut' porady, yak reahuvaty na protypravni diyi TTSK [Lawyers will be given advice on how to respond to unlawful actions of Territorial Recruitment and Social Support Centers (TRSSC)]. 2024. Retrieved from https://unba.org.ua/news/9129-advokatam-dadut-poradi-yak-reaguvati-na-protipravni-dii-tck.html?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMtAAAR1GyrC3zOo0mDsiHxJVL7DxsrVfL3DJkZtfjxfATkeTF6uf6vuMEDKf29s_aem_AdA3uluocFknm6LXydy4PmJ35eaAQnYT01sTTk_7HbqsTOYR8f5Adh1IUeB1YIZRkqDKT-7AXp75nEIXQkbZP5Fh [in Ukrainian].
17. Ekspertno-konsul'tatyvna hrupa Rady Yevropy rozpochynaye robotu z pidtrymky Ofisu Heneral'noho prokurora Ukrayiny [The Expert Advisory Group of the Council of Europe begins its work in support of the Office of the Prosecutor General of Ukraine]. 2022. Retrieved from <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/council-of-europe-expert-advisory-group-starts-its-work-supporting-ukraine-s-prosecutor-general-office> [in Ukrainian].